

Однос Римокатоличке Цркве и Српске Цркве у доба Немањиха (1219–1371)

Никола Илић*
Епархија крушевачка,
Крушевац

Апстракт: У раду је даћа историја односа Римокатоличке Цркве и помесне Српске Православне Цркве на простору српске државе у доба династије Немањих. У оквиру ове теме рад истражује питање ширења Српске Цркве на рачун Римокатоличке, затим источни утицај на римокатолички клир у немањихој држави, западни богословски утицај на православне Србе и западни утицај на српску црквену уметност.

Кључне речи: средњовековна Србија, Српска Православна Црква, Римокатоличка Црква, Немањихи.

Увод

Аутокефална Српска Црква, устројена 1219. године као Српска архиепископија, од најранијих дана долазила је у додир са Римокатоличком Црквом. Српска краљевина краља Стефана Првовенчаног је пре оснивања Српске архиепископије била верски подељена на православне источне и римокатоличке западне територије, пратећи некадашњу границу српских држава Рашке и Дукље. Српска Црква, међутим, основана је са јурисдикцијом над читавом Српском краљевином. Оснивање православних епархија од стране Српске Цркве у крајевима који су претходно били у сфери римског утицаја морало је довести до озбиљних промена које су оставиле дугорочне последице на верску слику тих крајева. Сама реалност оснивања је бацила Српску Цркву у суживот са Западном Црквом. У овом раду бавићемо се односом две Цркве — Ри-

* nickilytch@protonmail.com.

мокатоличке и Српске Православне, почев од стицања аутокефалности Српске архиепископије (1219) до краја владавине династије Немањић (1371). Основно питање на које желимо одговорити тиче се ширења једне Цркве на рачун друге, прецизније речено ширења Српске Цркве и источног утицаја на рачун Запада.

1. Ширење Српске Цркве на рачун Римске у немањићком периоду

Оснивање Српске архиепископије као нове помесне православне Цркве добијањем аутокефалије у Никеји 1219. године¹ означава прекретницу у црквеном животу православног српског народа. Српска архиепископија је својим устројством учинила да се западно-источна граница раскола помери западније, или боље речено замути преклапањем јурисдикција Римокатоличке и Православне Цркве у српском приморју. Свети Сава, први српски архиепископ, је у римокатоличким приморским крајевима основао две православне епархије: Зетску и Хумску.

Српска епископска нотисија из 1219. године на првом месту помиње Зетску епархију. Зетска епархија ће то место прве епископије сачувати и у наредном периоду. Такав статус се објашњава тиме што је Зета (односно Дукља) била краљевство, те је њеном епископу дата предност чак и у односу на рашког епископа. Само седиште епархије у цркви Светог арханђела Михаила, налазило се на месту некадашњег бенедиктинског манастира који је у међувремену напуштен.² Потом је напуштени бенедиктински манастир Светог Петра Градачког преузео 1269. године зетски епископ Неофит. Зетски епископи су радо боравили у овом манастиру, о чему сведочи то што се у которским документима повремено јављају са атрибутом *de Graze*. Напуштене бенедиктинске насеобине у Луштици су постале део Светомихољске метохије, те су претворене у православне парохијске храмове.³ Поседи ове епископије су допирали готово до

¹ Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске Православне Цркве, књ. 1: Од покршћивања Срба до краја XVIII века* (Београд: Catena mundi, 2018), 70–92; Драгослав Срејовић и остали, *Историја српског народа, књ. I: Од најстаријих времена до Маричке бишке (1371)* (Београд: Српска књижевна задруга, 1981), 317–320.

² Ивана Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века* (Београд: Историјски институт, 2016), 287.

³ Катарина Митровић, „Краљица Јелена и бенедиктинске традиције у Приморју“, у *Јелена — краљица, монахиња, светитељка: шематски зборник радова посвећених краљици Јелени*, ур. Катарина Митровић ([Брвеник]: Манастир Градац: 2015), 69.

которских зидина. Приморски градови су остали римокатолички, али је околна територија потпала под православну сферу утицаја.⁴

Хумска епархија је обухватала територију Хума, а њено седиште је било у Стону, у цркви посвећеној Богородици која је некада била римокатоличка црква Госпе од Лужина. Кнез Мирослав, брат великог жупана Стефана Немање, је највероватније протерао римокатоличког стонског епископа осамдесетих година XII века.⁵ Изгледа да се западни епископ није вратио, па је Хумска епархија у време свог оснивања била једина црквена организација на том простору. Могло би се рећи да је Свети Сава преузео упражњену Стонску епархију и њено седиште за Српску Цркву.⁶ Писма папе Мартина IV и Хонорија IV из 1284. и 1286. говоре да су Стонска и Требињска епархија дуго упражњене, те именовање нових епископа прелази са Дубровника на римску катедру.⁷ Ови простори ипак нису били заувек изгубљени за Римску Цркву, што видимо на примеру Стона. Наиме, Стон почиње да губи свој значај за Православну Цркву већ средином XIII века. *Сшонска ѿовеља* из 1243–1252. године и *Лимска ѿовеља* из 1253–1263. године додељују исте поседе различитим црквама, прва саборној цркви Свете Богородице у Стону, а друга манастиру Светих апостола Петра и Павла на Лиму. Из каснијих сведочанстава видимо да хумски епископи живе у манастиру на Лиму. Изгледа да је православни хумски епископ напустио Стон у неком тренутку средином XIII века, те преселио седиште епархије у поменути Петропавловски манастир на Лиму. Могући разлози за напуштање Стона су земљотрес који је погодио Стон 1252. године и/или окретање хумског жупана Радослава против српског краља 1254. године. Такође, стиче се утисак да Стон није био од великог значаја ни самим српским владарима. Штавише, они се окрећу ширењу ка вардарској долини, запостављајући западне крајеве. Године 1333. Стон је предат Дубровачкој Републици.⁸ По преузимању Стона, Дубровник се трудио да покатоличи локално становништво. Постављају се римокатолички свештеници и врши се притисак на православне да се покатоличе, што је изазвало реакцију српског владара. Под Душановим притиском Дубровчани престају са директним покатоличавањем Стоњана и пристају да у Стону пребива *српски ѿой*. Но, са покатоличавањем

⁴ Сима Ђирковић и остали, *Историја Црне Горе: књ. II, том 1* (Титоград: Редакција за историју Црне Горе, 1970), 19.

⁵ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 209–211.

⁶ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 288.

⁷ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 210–211.

⁸ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 297–300; Миодраг Ал. Пурковић, „Авињонске папе и српске земље“, *Из српске средњовековне историје*, Библиотека „РТС / [Радио-телевизија Србије, Београд]“, Едиција RARA, књ. 10 (Београд: Радио-телевизија Србије, 2016), 43.

се наставило индиректно. Донете су аграрне реформе које су погађале православно становништво. Православна Богородичина црква је пре 22. августа 1335. предата римокатолицима. Папа је 21. марта 1347. године дозволио да се у Стону подигне фрањевачки манастир, док се од средине XIV века православље на Стону постепено гаси.⁹

Ова мала победа римокатолика није била од великог значаја у мору пораза. До средине XIV века је у српском приморју ишчезао велики број бенедиктинских манастира, који су били нарочито густо распоређени око Боке Которске. Они једноставно нису имали снаге да се одупру православљу. Задржали су се једино градски манастири, као и велике опатије око Скадарског језера.¹⁰ Римокатоличка Црква, ако изузмемо градска језгра, постепено нестаје из српског приморја, јер је потиснута од стране православља. Православље је полако надјачало и у Травунији, области под римокатоличком Требињском епархијом. Средином XIII века ова епархија је претрпела непријатељски однос српске државе због спора Барске и Дубровачке архиепископије и умешаности српског двора у исти.¹¹ Српски краљ Урош I је протерао требињског епископа, па он одлази на острво Локрум, а 1276. године бива изабран за дубровачког архиепископа, чиме се римокатоличка Требињска епархија гаси. Међутим, она ће ипак бити обновљена у време управе краљице Јелене над Требињем. Но, ова обнова није била дугог века — требињски епископ напушта своју епархију вероватно већ током српско-дубровачког рата 1317–1318. године. Почев од двадесетих година XIV века римокатолички требињски епископ се назива мрканским, зато што је живео на јадранском острву Мркан, ван своје епархије.¹² Гашење организације римокатоличке црквене управе на тим просторима пропраћено је јачањем православља. Присуство православља у овим крајевима може се активније пратити од XIV века. Из XIV и XV века имамо очуване бројне помене православних клирика у Требињу.¹³ Осим тога, у овом крају имамо знаменити православни манастир Тврдош, који је основан некада у средњем веку. Не зна се тачно

⁹ Пурковић, „Авињонске папе и српске земље“, 43–45.

¹⁰ Ђирковић, *Историја Црне Горе: књ. II, том 1*, 53–54.

¹¹ Требињски епископ је био суфраган дубровачког архиепископа, а српска држава се у спору Дубровачке и Барске архиепископије око барске независности ставила на страну Бара. Више о овом спору у: Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 192–228; Ђорђе Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, књ. 1: *Од Сабора у Расу до сабора у Дежев* (Београд: „Филип Вишњић“, 2019), 169–172.

¹² Ђуро Тошић, *Требињска области у средњем вијеку* (Београд: Историјски институт САНУ, 1998), 70–71, 76–85; Ivica Puljić, „Sedam stoljeća otoka Mrkana u naslovu trebinjskih biskupa“, *Hercegovina: časopis za kulturno i povijesno naslijeđe*, vol. XXVI, no. 1 (2015): 89–99.

¹³ Радмило Б. Пекић, „Православно свештенство Требиња у XIV и XV вијеку“, *Црквене студије*, год. XVI, бр. 16/2 (2019): 173–184.

када је настао. Прва писана сведочанства о овом манастиру, конкретно о цркви Свете Марије у Тврдошу, потичу из XV века.¹⁴

Поред поменутих ширења, бележимо и судар јурисдикција Српске и Римске Цркве у областима Београда и Мачве, односно областима које су од 1284. до 1316. године биле под управом краља Драгутина Немањића.¹⁵ Ови крајеви су били место преплитања Истока и Запада вековима пре Драгутинове управе и појаве утицаја Српске Цркве. На приобаљу Саве и Дунава су још у првој половини XI века постојале три епархије под Охридском архиепископијом: Сремска, Београдска и Браничевска. Православна Епархија сремска је сужена већ 1071. године, када су Угари освојили Срем, те је сведена само на Мачву. Ова епархија се угасила пре 1229. године, када је папа Гргур IX основао римокатоличку Сремску епархију, подређену Калочкој архиепископији у Угарској и са седиштем у Баноштору у Срему, али са јурисдикцијом на простору Мачве и задатком да ради на покатоличавању тамошњег православног живља.¹⁶ Београдска и Браничевска епархија су временом прешле под јурисдикцију Бугарске (Трновске) патријаршије. Првих деценија XIII века за власт над београдским и браничевским крајем отимале су се Угарска и Бугарска, што се одразило и на црквене прилике. Године 1232. папа Гргур IX пише угарском клиру да „у бугарским градовима Београду и Браничеву“ столују православни епископи које треба приволети да прихвате унију. Ако они то одбију, папа каже да њихове епархије треба ставити под Сремску епархију. До краја те деценије Угарска је успела да учврсти своју власт над Београдом и Браничевом, што је допринело јачању римокатоличке позиције. Имамо сведочанства да је већ 1241. године у Београду столовао римокатолички епископ.¹⁷

Ситуација се мења у корист Истока у време Драгутинове управе овим крајевима. Из једног писма папе Николе IV из 1290. године сазнајемо да се у Београду учврстио *шизмайички епископ*. Овде се готово сигурно мисли на мачванског епископа Српске Цркве.¹⁸ Београдом су Угари поново завладали 1319. године. До тог доба је српска управа Београдом и Мачвом изгледа оставила озбиљне верске последице. У једном документу из 1322.

¹⁴ Радмило Б. Пекић, „Писани помени манастира Тврдош из XV вијека“, *Грађа о прошлости Босне*, књ. 8 (2015): 107–116.

¹⁵ Срејовић, *Историја српског народа*, књ. I, 441–442.

¹⁶ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 372–373.

¹⁷ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 373; Катарица Митровић и Марија Копривица, „Београдско-мачванска епископија између православља и католичанства (XI — прве деценије XIV века)“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. LXXXII (2016): 5–6.

¹⁸ Митровић и Копривица, „Београдско-мачванска епископија између православља и католичанства“, 7–8.

године папа Јован XXII говори како у Београду нема довољно свештеника ни верника, а да је много шизматика. Године 1330. је епископ Београда Павле ослобођен плаћања таксе за именовање (*servitium commune*), што значи да је римокатоличка Београдска епархија била врло сиромашна. Мачвански бан Никола се обраћа папи 1375. године, захтевајући да му папа пошаље фрањевце из Босне који би сузбили деловање шизматика у Мачви. Упоредо са тим, Мачванска епархија Српске Цркве је наставила да делује и након повратка Мачве Угарској, али у смањеном обиму.¹⁹

2. Источни утицај на римокатолички клир у немањинској држави

Будући у крајевима у византијској сфери утицаја, Римокатоличка Црква је у српском приморју попримила неке источне елементе. Проглед источног утицаја у римокатоличку заједницу у немањинској држави видимо још на Барском сабору 1199. године, двадесет година пре оснивања Српске архиепископије. Овај сабор је, између осталог, расправљао о проблему ожењеног свештенства. Римокатолички клирици су у српском приморју узимали жене, међу њима чак неки и после рукоположења за ђакон или свештеника. Но ипак, жењени клирици су морали оставити своје жене. Ако су желели остати у браку, морали би напустити службу, осим у случају да се њихове жене заветују на уздржавање, како би се испунило правило целибата. Овај сабор такође црквеним лицима заповеда да брију браде.²⁰ Из ових одлука јасно видимо да су римокатолички клирици у српском приморју били под јаким утицајем источне традиције. Попут источних православних клирика, ђакони и свештеници су се женили и пуштали су браду.

Исти сабор доноси одредбу да свештеник не може бити син презвитера.²¹ Осим што се на основу овога поново уочава чињеница да су римокатолички презвитери у Дукљи имали жене, па стога и децу, препознаје се још један феномен који ће бити чест, па на крају и озакоњен у Српској Цркви. Иако византијско црквено уређење не подразумева наследност служби, у српским крајевима се јавља наследност поповске (презвитерске) службе. Поповски синови би постајали наследници својих очева.

¹⁹ Митровић и Копривица, „Београдско-мачванска епископија између православља и католичанства“, 13–16.

²⁰ Ђирковић, *Историја Црне Горе: књ. II, том 1*, 17; Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 224.

²¹ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 224–225.

Временом се развија друштвени слој поповских породица — *поповљана*. Овај феномен, који није био канонског већ обичајног порекла, краљ Милутин покушава да регулише *Скојском* (1300) и *Бањском повељом* (1316). Како видимо из *Скојске повеље*, исти проблем наслеђивања је постојао у крајевима који су скоро припојени српској држави и Српској Цркви, што нам говори да то није био искључиво феномен православног српског народа, већ православних Словена на Балкану уопште. Милутин је доносио одредбе којима су поповски синови, ако не *изуче књићу*, враћани у друштвене слојеве својих дедова (*Скојска повеља*), па чак и у меропсе без обзира да ли имају меропашко порекло (*Бањска повеља*). Овако се покушао разбити друштвени слој поповљана, али се то није десило. Већ у време Стефана Дечанског је донета одредба да само поповски синови могу бити попови, озваничивши тако поповљански друштвени слој.²² Из поменуте забране рукополагања презвитерских синова донете на Барском сабору се може претпоставити да се овакав обичај раширио и код римокатолика у српском приморју, те је Римокатоличка Црква одлучила да сасече тај феномен у корену. Но, питање је колико ову појаву можемо посматрати као источни утицај. Већ смо рекли да византијско црквено уређење не познаје наследност презвитерске службе. Ово је једна словенска црквена појава, те као таква не мора бити строго везана за једну деноминацију, нити пренета из једне деноминације у другу. Сасвим је могуће да су Словени, без обзира на црквену и верску припадност, са културолошке стране развили обичај наслеђивања свештеничке службе.

Православни утицај није ослабио у периоду којим се бавимо. Он је након оснивања аутокефалне Српске Цркве 1219. године, а са њом и паралелне православне јерархије у приморју, могао бити само јачи. На пример, из једног писма папе Бенедикта XI од 18. новембра 1303. године, упућеног барском архиепископу Марину Жаретићу, сазнајемо да свештеници Барске архиепископије и даље доводе невесте као да је то нешто уобичајено.²³ Занимљиво је обраћање папе Климента VI (1342–1352) драчком архиепископу Антонију, дубровачком архиепископу Илији и трогирском епископу Бартолу. Папа каже да је чуо како се у неким крајевима Рашке, Албаније и Славоније људи крштавају противно обреду Римокатоличке Цркве, верује се да Свети Дух исходи само од Оца, а не и од Сина, стварају се нове секте и сеју разне заблуде. Ово обраћање је свакако

²² За више информација о наследности презвитерске службе у српским крајевима у средњем веку види: Марија Копривица, „Наследност поповске службе у средњовековној Србији“, *Црквене студије*, год. VII, бр. 7 (2010): 363–373.

²³ Катарина Митровић, „Сукоб барског архиепископа и которског епископа око јурисдикције над католичким парохијама у средњовековној Србији“, у *Сјоменица академика Симе Ђирковића*, уред. Срђан Рудић (Београд: Историјски институт, 2011), 295.

повезано са писмом папског легата Гвида угарском краљу, млетачком дужду и магистру Јовановаца од 25. маја 1350. године у коме се каже да рашки владар силом и насиљем вуче хришћане у својој држави вероломству и неверништву.²⁴ Изнето можда указује на то да је члановима римокатоличке заједнице на просторима Српског царства била ближа православна од римокатоличке доктрине. Римокатоличка Црква је у Српском царству била законски ограничена. То видимо из одредби *Душановог законика*. Шести и седми члан овог законика говоре о враћању људи из „јереси латинске“, а осми члан говори о кажњавању римокатоличког свештеника („поп латински“) који би превео православца у „веру латинску“.²⁵ Сходно томе, могуће је констатовати да је Српско царство радило на спречавању римокатоличке мисије међу православним Србима, што се морало одразити и на однос снага Римокатоличке и Српске Цркве у овим крајевима.

Православном утицају нису одолели ни римокатолички монаси у приморју. У фебруару 1343. године папа Климент VI именује бенедиктинца Антонија из Каве за епископа Улциња. Он га наиме поставља како би завео ред у бенедиктинским опатијама Барске архиепископије које су, према мишљењу папе, потпале под велики утицај православног обреда.²⁶

3. Западни богословски утицај на православне Србе и борба Српске Цркве са њим

Када говоримо о западном богословском утицају на православне Србе у време владавине Немањића, полазна тачка свакако треба бити крунисање Стефана Првовенчаног, према западним изворима обављено од стране папског легата 1217. године. Знамо да је у средњем веку део обреда крунисања било и изговарање Символа вере од стране крунисаног,²⁷ тако да није неосновано претпоставити да је Стефан Првовенчани пред папским легатом можда исповедио веру уз латински додатак *Filioque*. Изгледа да су се на Западу повремено јављала мишљења да је српски краљ Стефан Првовенчани био римокатолик. Андрија Дандоло у својој *Хроници* каже

²⁴ Пурковић, „Авињонске папе и српске земље“, 61.

²⁵ *Душанов законик*, уред. Данило Јокановић (Београд: Граматик, 2014), 11–12.

²⁶ Митровић, „Краљица Јелена и бенедиктинске традиције у Приморју“, 78.

²⁷ За више о обредима крунисања у Европи у средњем веку види: Reginald Maxwell Woolley, *Coronation Rites* (Cambridge: Cambridge University Press, 1915); Kathryn B. Thomson, „The Development of the Medieval English Coronation: from Edgar to Edward II“ (Bachelor's Thesis, College of Liberal Arts and Sciences University of Illinois, 1987).

да је Стефан под утицајем своје жене одбацио шизму.²⁸ У знатно каснијем периоду ћемо имати два римокатоличка житија Стефана Првовенчаног — Светог Симона: једно написано од стране хрватског језуите Фрање Пејачевића (1707–1781) и једно од стране руског језуита Ивана Михајловича Мартинова (1821–1894). Наравно, ова житија су настала као римокатоличка прозелитска средства, јер покушавају да српског краља и целу династију Немањић прикажу као римокатолике, без обзира на историјске чињенице.²⁹ У сваком случају, Стефаново крунисање од стране папског легата и могуће изговарање Символа вере са интерполацијом *Filioque* могли би послужити као капија продора западног богословског утицаја у Србију.

Такође, битно је напоменути да домаћи извори, конкретно *Житија Светиої Саве* од Доментијана и Теодосија, крунисању Стефана Првовенчаног дају другачији контекст. Према овим домаћим изворима Стефана је крунисао његов брат архиепископ Сава I у Жичи 1220/21. године. Сами описи крунисања су штур, али се да сагледати да је у питању литургијско крунисање византијског литургијског типа, чији је поредак Свети Сава могао преузети из Никеје или Солуна, враћајући се након добијања аутокефалије за Српску Цркву.³⁰ С обзиром на то да западни извори говоре само о крунисању од стране папског легата 1217. године, а домаћи само о крунисању од стране Светог Саве по оснивању Српске архиепископије, у српској историографији су се развиле три теорије о крунисању Стефана Првовенчаног: 1) теорија да је Стефан Првовенчани крунисан од стране папског легата 1217. године; 2) теорија да је Стефан Првовенчани крунисан од стране Светог Саве у Жичи 1220/21. године и 3) теорија да је Стефан Првовенчани два пута крунисан, најпре од папског легата, а потом и од Светог Саве.³¹ Иако смо се у овом истраживању руководили првом теоријом, не треба сметнути са ума друге две, јер свака теорија има утемељење у историјским изворима.

²⁸ Борис Стојковски, „Слика римокатолика у делу Данила II“, *Црквене студије*, год. XVI, бр. 16/2 (2019): 553–554.

²⁹ За више о овим житијима види: Борис Стојковски, „Римокатоличка рецепција и житије Стефана Првовенчаног — Светог Симона. Историја, култ, прозелитизам“, у *Српска краљевства у средњем веку: Зборник радова са међународној научној скупи одржаној од 15. до 17. септембра 2017. у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног)*, ур. Синиша Мишић (Краљево: Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу — Град Краљево, 2017), 199–214.

³⁰ Више о овоме у: Владимир Вукашиновић, „Литургијска анализа крунисања Стефана Првовенчаног“, у *Студије и текстови I: Историја српског богослужења* (Београд: Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, 2022), 244–281.

³¹ Више о проблему крунисања Стефана Првовенчаног у: Петар Јосиповић, „Крунисање краља Стефана Првовенчаног у српској историографији“, *Студије историје Иларион*, бр. 1 (2017): 9–22.

канонским и догматским оквирима Правoslavne Цркве.³⁵

čak više ni je ni postojala jer su je krstaši srušili 1204. godine.³⁶ Da

вић (Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2004), 68.

Терзић (Београд — Нови Сад: Историјски институт САНУ — Православна реч, 1996), 99–114.

³⁴ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 278.

ЧИВИ, 1991), 152–161.

у Византијски свет на Балкану, књ I, ур. Бојана Крсмановић, Љубомир Максимовић,

се закључити да архиепископ Сава I овим подсећањем на некадашњу везу српског и *ѣрчкої* двора покушава да ојача везе са Истоком. Сличне мотиве имамо и у милешевском живопису, иза кога у програмском смислу такође стоји први српски архиепископ. У припрати Милешеве је на северном зиду осликан краљ Владислав са члановима своје породице, којој је на челу Преподобни Симеон Мироточиви, док су на јужном Свети цар Константин и царица Јелена, а поред њих је особа у орнату византијског владара, највероватније цар Алексије III Анђео. Уз портрет Стефана Првовенчаног стоји: *Стефан, син святой Симеона Немање, зей царя ѣрчкої кир Алексија*.³⁷ Живописање Милешеве је временски још удаљеније од прекида брака Стефана Првовенчаног и Евдокије Анђео и првог пада Ромејске империје — Милешева је највероватније осликана 1234. године³⁸ — али мотив Стефана Првовенчаног као византијског зета опстаје, што нам говори о истрајности Савине идеје у погледу везаности Србије за Исток.

Велики изазов је Српској Цркви представљала Лионска унија, то јест унија коју је Цариградска Црква склопила са Римом на сабору у Лиону 1274. године и која је трајала до 1283. године.³⁹ У оквиру припрема за склапање уније, византијски цар Михаило VIII Палеолог покушава да укине аутокефалију Српској и Бугарској Цркви. Он 1272. године издаје царску грамату којом се настоји успоставити црквени поредак из доба цара Василија II Бугароубице, што би значило подвођење епархија Српске архиепископије и Бугарске патријаршије под јурисдикцију Охрида. Овај захтев за укидањем Српске и Бугарске Цркве се помиње и у једном царевом писму на латинском језику упућеном папи Гргуру X, послатом пред крај рада Лионског сабора. У овом писму се помиње и сагласност поменутих Цркава да се склопи унија, изражена неким писмима упућеним цариградском патријарху Јосифу.⁴⁰ Старија српска историографија је једногласно сматрала да су тврђења византијског цара лаж. У прилог овој тези је навођено да се престало са помињањем имена васељенског патријарха на службама, као и то да је Српска Црква наставила да постоји као аутокефална. Међутим, писмо папе Николе IV бугарском патријарху Јоакиму III из 1291. доноси занимљиве податке. Папа Никола подсећа патријарха Јоакима, кога

Радивој Радић (Београд: 2012), 98–100.

³⁷ Суботић и Максимовић, „Свети Сава и подизање Милешеве“, 99–100.

³⁸ Суботић и Максимовић, „Свети Сава и подизање Милешеве“, 102.

³⁹ Радомир В. Поповић, *Појмовник црквене историје* (Београд: Висока школа — Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, 2014), 205–208.

⁴⁰ Јоанис Тарнанидис, „Аутокефалија Српске и Бугарске Цркве у плановима цара Михаила VIII Палеолога и унионистички сабор у Лиону“, у *Међународни научни симпозион: 950 година од Великог раскола (1054) и 800 година од пада Цариграда у руке крсташа (1204)*, 18–19. новембар 2004, прир. Радомир Поповић и Давид Перовић (Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2004), 101–107.

назива архиепископом, на њихов сусрет у Цариграду. Наиме, папа Никола IV је пре отпочињања свог понтификата, у време непосредно после потписивања Лионске уније, био један од чланова римокатоличке делегације која се нашла у Цариграду ради спровођења уније. Тада се звао Јероним и можемо закључити да се тада сусрео са поглаваром Бугарске Цркве. Отуда нам ово писмо сведочи да је Бугарска Црква имала активни однос са Цариградом и Римом по питању склапања уније.⁴¹

С обзиром на постојање контакта Бугарске, Цариградске и Римске Цркве у доба Лионске уније, да ли је био могућ некакав српски и бугарски пристанак на унију уочи Лионског сабора? Одговор на ово питање није лако пронаћи. Српска Црква до тог времена није била наклоњена унији, док је Бугарска Црква у једном периоду почетком XIII века била у унији са Римом.⁴² Могућа веза Српске Цркве и византијске припреме за унију јесте српски архиепископ Данило I (1271–1272). О њему немамо пуно података. Његов каснији наследник на катедри, Данило II, говори о свом претходнику да је ради неког дела смењен са архиепископског престола, не откривајући о чему је реч.⁴³ Довођење на архиепископски престо Јоаникија I, чему претходи смена Данила I, што ће рећи човека до те мере оданог краљу Урошу I, а који је по Урошевом свргавању са престола одлучио да напусти положај поглавара Српске Цркве, можда има утемељење у вези са питањем уније. У науци се јављају две супротне теорије: једна да је Данило I био противник уније, те да га је краљ Урош I сменио како би довео присталицу уније, и друга: да је Данило I био присталица уније, али да га је Урош I сменио како би довео противника уније.⁴⁴ Чини нам се да друга теорија изгледа вероватније. Наиме, ромејски цар Михаило VIII Палеолог доноси грамату којом укида аутокефалију Српске Цркве исте године кад је архиепископ Данило I смењен, а знамо да је српски краљ Урош I био непријатељ цара Михаила VIII и савезник сицилијанског краља Карла Анжујског. Истовремено, Карло Анжујски је стварао један антивизантијски војни савез који је имао за циљ рушење новообновљене ромејске државе и обнову крсташког Латинског царства у Цариграду. Спречавање ове опасности уз помоћ папске интервенције

⁴¹ Милош Антоновић, „Срби и Лионска унија: неуспео покушај приближавања“, у *Међународни научни симпозион: 950 година од Великог раскола (1054) и 800 година од пада Цариграда у руке крсташа (1204)*, 18–19. новембар 2004, прир. Радомир Поповић и Давид Петровић (Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2004), 116.

⁴² Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 364.

⁴³ Данило Други, *Животи краљева и архиепископа српских*; *Службе*, ур. Гордон Мак Данијел, прев. Лазар Мирковић, Димитрије Богдановић и Дамњан Петровић (Београд: Просвета, 2008), 233.

⁴⁴ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 364–366; Антоновић, „Срби и Лионска унија: неуспео покушај приближавања“, 117–119.

јесте разлог Михаиловог посезања за унијом.⁴⁵ Лионска унија је, дакле, била политички уперена против Карла, а тиме и Уроша као једног од Карлових савезника, те Урош свакако не би доводио на архиепископски престо присталицу такве уније. Можда је Михаило приволео српског архиепископа Данила I за унију, подривајући тако свог противника Уроша, па је Урош као реакцију на ово сменио архиепископа и предложио за избор лојалног архиепископа на трон Светог Саве. Наравно, наклоњеност унији српског архиепископа Данила I и даље остаје у равни теорије.

Унија склопљена у Лиону није заживела. Њој су се оштро противили црквени кругови у Цариграду, на челу са патријархом Јосифом који је због тога и смењен, као и сам народ. У Риму су знали да се унија не спроводи, те су 1277. и 1279. слали мисије на Исток, али безуспешно. Унија је почела да се гаси још за време цара Михаила VIII, када је папа Мартин IV 1280. године одлучио цара од Цркве. Унију је одбацио Михаилов наследник цар Андроник II Палеолог (1282–1328), који је сазвао сабор 1283. године на коме је унија осуђена.⁴⁶ Након ове кризе, Српска Црква ће бити приморана да се избори са покушајима ступања у унију на локалном нивоу. За унијом су, као политичким средством, посезали краљ Стефан Урош II Милутин и цар Стефан Урош IV Душан. Додуше, за разлику од Палеолога, немањићки владари никад нису успели да склопе унију.⁴⁷

Архиепископ Никодим (1317–1324) и архиепископ Данило II (1324–1337) су активно радили на јачању православног богословља у Србији. Данило II у Пећи, тадашњем седишту Српске Цркве, подиже једну *ѣрчку школу*. Његов биограф нам саопштава да је Данило II подигао у Пећи Богородичину цркву у којој су *устѡв* држали монаси грчког народа.⁴⁸ Архиепископ Данило II је имао негативан став према Римокатоличкој Цркви и исти провејава кроз његове списе. Када говори о римокатоличанству, он га увек назива *латинском вером*, док термин *хришћанство* користи само за православље.⁴⁹ Најупечатљивији цитат је вероватно онај о одбацивању *хришћанства* од стране ромејског цара Михаила VIII Палеолога, односно о склапању Лионске уније: „Јер овај хулни цар, ђаволом наговорен, сличан је оном лукавом предатељу који одступи од светлости у таму, као што и овај Палеолог одлучивши се од

⁴⁵ О политичким збивањима уочи Лионске уније види: Георгије Острогорски, *Историја Византије* (Београд: Мiба Books, 2017), 516–523.

⁴⁶ Коматина, *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*, 366; Поповић, *Појмовник црквене историје*, 208.

⁴⁷ О овим покушајима уније од стране српских владара више у: Пурковић, *Авињонске папе и српске земље*, 16–22, 59, 67–75.

⁴⁸ Слијепчевић, *Историја Српске Православне Цркве*, књ. 1, 131.

⁴⁹ Немања П. Цвитковац, „Архиепископ Данило II, ‘хришћанска вера’ и фрањевци“, *Баштина*, св. 44 (2018): 123–125; Стојковски, „Слика римокатолика у делу Данила II“, 546.

хришћанске вере, узео веру латинску.⁵⁰ Архиепископ Данило II говори у наставку о царевој смрти уз цитат из Псалама Давидових: „Љута је смрт грешника“, те Михаила назива *нечасливим царем*.⁵¹

4. Западни утицај на српску црквену уметност

Српска црквена уметност, пре свега архитектура, претрпела је снажан западни утицај у немањинском периоду. Немањини су за мајсторе својих задужбина често узимали римокатолике из приморја. Вероватно да је најпознатији фра Вита, протомајстор из Котора. Он је био неимар манастира Високи Дечани и његово име је уклесано изнад јужних врата манастирске цркве.⁵² Которани и други становници приморских крајева српске државе нису једини римокатолици који су градили српске православне храмове. Неке храмове су градили мајстори из Италије, а постоје и сачувани уговори са градитељима из Дубровника.⁵³

Рашки стил, то јест стил којим се назива група монументалних православних манастирских цркава грађених на простору немањинке државе у другој половини XII и у XIII веку, као и поједини манастири каснијег периода, на пример Високи Дечани, Бањска и Архангели код Призрена, обилује западним утицајима. Храмове рашког стила су заправо симбиоза источног и западног начина грађења. Општа архитектонска решења су византијска, а споља су фасаде обрађене на романски начин. Утицаји романике су очигледни и одговарајуће паралеле се могу пронаћи у Апулији, на катедралама у Барију и Транију. Утицаји из Италије долазили су преко српског приморја.⁵⁴ Међу најзначајније представнике овог стила спадају манастири Светог Николе и Пресвете Богородице у Топлици, Ђурђеви Ступови, Студеница, Жича, Милешева, Морача, Сопотани, Високи Дечани и Бањска.⁵⁵

Особито је у архитектонском смислу занимљив манастир Градац, чији се храм такође убраја у грађевине рашког стила. Архитектура

⁵⁰ Данило Други, *Животи краљева и архиепископа српских*, 140. За анализу Данилових описа српских краљица западног порекла види: Стојковски, „Слика римокатолика у делу Данила II“, 545–558.

⁵¹ Данило Други, *Животи краљева и архиепископа српских*, 141.

⁵² О животу и делу Вите Которанина подробније у: Ристо Ковијанић, *Вита Которанин, неимар Дечана* (Београд: Нолит, 1962).

⁵³ Милка Чанак-Медић, „Рашко градитељство и скулптура у XIII столећу“, у *Византијско наслеђе и српска уметност II: Сакрална уметност српских земаља у средњем веку*, ур. Драган Војводић и Даница Поповић (Београд: Службени гласник, 2016), 247.

⁵⁴ Прибислав Симић, *Црквена уметност: преглед развоја традиционалности и живописа* (Фоча: Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, 2007), 196–198.

⁵⁵ Симић, *Црквена уметност*, 199–233.

Градца има чак елементе готике.⁵⁶ Јачи продор готике у српске крајеве примећује се након доласка саских (немачких) рудара на Балканско полуострво у XIII веку. Готика није оставила већи траг у српској црквеној уметности, а највише је утицала на световну ситну уметност — златарство, ситну пластику и минијатурно сликарство. Иако је у већој или мањој мери усвајана у световној уметности, готика никад није постала доминантни стил у средњовековној Србији.⁵⁷

Ктиторски храм са гробним местом српског цара Душана је имао изражене западне елементе, поводом чега између осталог професор Иван Стевовић истиче следеће: „Мраморне фасаде и развијени програм романо-готског клесаног украса уоквирили су ентеријер, у коме се посебно истицао репрезентативни мозаички под. Место упоја је само по себи представљало особену архитектонску конструкцију. Она је била сачињена од низа стубића, са капителима, прислоњених уз јужни зид западног травеја и од брижљиво озидане гробнице покривене белом мраморном плочом, на којој се први и последњи пут у српској сепулкралној пракси, изван свих византијских начела а сасвим у складу с давањашњим западним гробним обележјима, у високом рељефу налазила фигура цара у лежећем ставу.“⁵⁸

Велика инспирација градитеља и скулптора рашких православних храмова била је римокатоличка катедрала Светог Трифуна у Котору. На олтарској апсиди студеничке Богородичине цркве примећујемо троделни прозор романичке спољне обраде, за који је инспирација готово сигурно дошла из Котора.⁵⁹ Из Котора је у Рашку стигао и структурални систем са крстастим сводовима ојачаним ребрима правоугаоног пресека. Овај систем је пресађен на источнојадранско подручје из ломбардске архитектуре, док је у Котору примењен нешто више од пола века након градње сводова цркве Светог Амвросија у Милану. Овај узор из Котора се најпре јавља на улазној кули цркве Светог Ђорђа у Расу, затим у Радослављевој припрати у Студеници и у кули спољашње припрате у Жичи.⁶⁰ Которска катедрала Светог Трифуна је била донекле

⁵⁶ Симић, *Црквена уметност*, 198.

⁵⁷ За више о овом стилу у српским крајевима: Емина Зечевић и Мила Гајић, „Византијски предлошки и стил готике — интернационалност српског занатско-уметничког израза“, у *Византијско наслеђе и српска уметност I: Процеси византијизације и српска археологија*, ур. Весна Бикић (Београд: Службени гласник, 2016), 175–184.

⁵⁸ Иван Стевовић, „Византијске и романо-готичке концепције у српској архитектури и скулптури XIV столећа (до 1371. године)“, у *Византијско наслеђе и српска уметност II: Сакрална уметност српских земаља у средњем веку*, ур. Драган Војводић и Даница Поповић (Београд: Службени гласник, 2016), 328.

⁵⁹ Милка Чанак-Медић, „Которска катедрала Светог Трипуна као инспирација неимара и скулптора рашких храмова“, *Зборник радова Византисолошког института* XLIV/1 (2007): 246.

⁶⁰ Чанак-Медић, „Которска катедрала Светог Трипуна“, 248.

инспирација и зидарима Градца, што се закључује на основу храмовских капитета и орнамената на њима.⁶¹ Катедрала Светог Трифуна није једини римокатолички которски храм који је оставио трага у српском православном црквеном градитељству. У структури куполног дела пећких Светих Апостола препознат је рад истих мајстора који су претходно изградили которску цркву Свете Марије Колеђате.⁶²

Закључак

У складу са претходно изложеним, можемо закључити да је однос Римокатоличке Цркве и Српске Цркве током немањихке владавине био однос повлачења Римокатоличке Цркве пред Српском из православних српских земаља. Српско приморје и Хум, некада римокатолички крајеви, бивају током немањихке управе стављени под духовни утицај Српске Цркве а римокатоличанство трајно потиснуто из ових крајева. Током не тако дуге управе краља Стефана Драгутина Мачвом и Београдом у тим крајевима се учврстило православље до те мере да су деценијама након Драгутина римокатолички владари Мачве и Београда имали проблем са великим бројем *шизмаџика*.

Источни утицај је такође био снажан међу римокатолицима српског приморја још пре оснивања Српске Цркве, што видимо на основу одлука Барског сабора (1199). Овај утицај је у даљим годинама само јачао — из папске преписке са барским архиепископом запажамо да се ситуација није променила ни до 1303. године, а преписке римокатоличких црквених великодостојника из средине XIV века нам откривају да се верници у Српском царству не крштавају по западном обреду и не испоједају *Filioque*, те да српски владар силом вуче хришћане *вероломсѣву*.

Иако су постојале кризе које су могле отворити врата римокатоличкој доминацији над Српском Црквом, као што је Лионска унија, Римокатоличка Црква није успела да остави дубљи траг у богословском смислу. Поглавари Српске Цркве су нарочито радили на томе да се не дозволи продор западног богословља. Од поглавара се као критичари Запада и браниоци источне традиције посебно истичу архиепископи Сава I и Данило II. Највећи утицај који је Римокатоличка Црква имала на просторима Српске Цркве је остварен у домену црквене уметности, особито архитектуре. Српски владари су често за градитеље својих задужбина узимали римокатолике из приморја.

⁶¹ Чанак-Медић, „Которска катедрала Светог Трипуна“, 248.

⁶² Чанак-Медић, „Рашко градитељство и скулптура у XIII столећу“, 247.

Напоследку, треба истаћи да је у српско-римокатоличким црквеним односима током владавине династије Немањић, Српска Црква била локално јача струја која је у свом непосредном окружењу успела да надвлада Римокатоличку Цркву и постави се као доминантна православна хришћанска заједница у српским крајевима.

* * *

Библиографија

Извори:

Данило Други. *Животи крајева и архиепископа српских; Службе*. Ур. Гордон Мак Данијел и Дамњан Петровић, превод Лазар Мирковић, Димитрије Богдановић и Дамњан Петровић. Београд: Просвета, 2008.

Душанов законик. Ур. Данило Јокановић. Београд: Граматик, 2014.

Литература:

Антоновић, Милош. „Срби и Лионска унија: неуспео покушај приближавања“. У *Међународни научни симпозион: 950 година од Великог раскола (1054) и 800 година од пада Цариграда у руке крсташа (1204)*, 18–19. новембар 2004, ур. Радомир Поповић и Давид Перовић, 113–130. Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2004.

Бубало, Ђорђе. *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића, књ. 1: Од Сабора у Расу до Сабора у Дежеву*. Београд: „Филип Вишњић“, 2019.

Вукашиновић, Владимир. „Литургичка анализа крунисања Стефана Првовенчаног“. У *Студије и текстови I: Историја српског бојослужења*, 244–281. Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2022.

Зечевић, Емина и Гајић Мила. „Византијски предлошци и стил готике — интернационалност српског занатско-уметничког израза“. У *Византијско наслеђе и српска уметност I: Процеси византијизације и српска археологија*, ур. Весна Бикић, 175–184. Београд: Службени гласник, 2016.

Јевтић, Атанасије. *Бојословље Светиој Саве*. Врњачка Бања: Св. Симеон Мироточиви, 1991.

Јосиповић, Петар. „Крунисање краља Стефана Првовенчаног у српској историографији“. *Студије историје Иларион*, бр. 1 (2017): 9–22.

Ковијанић, Ристо. *Вита Котлоранин, неимар Дечана*. Београд: Нолит, 1962.

Коматина, Ивана. *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*. Београд: Историјски институт, 2016.

- Копривица, Марија. „Наследност поповске службе у средњовековној Србији“. *Црквене студије*, год. VII, бр. 7 (2010): 363–373.
- Максимовић, Љубомир. „Србија и последице IV крсташког рата“. У *Међународни научни симпозион: 950 година од Великог раскола (1054) и 800 година од пада Цариграда у руке крсташа (1204)*, 18–19. новембар 2004, ур. Радомир Поповић и Давид Перовић, 61–73. Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2004.
- Митровић, Катарина и Копривица Марија. „Београдско-мачванска епископија између православља и католичанства (XI — прве деценије XIV века)“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. LXXXII (2016): 3–18.
- Митровић, Катарина. „Краљица Јелена и бенедиктинске традиције у Приморју“. У *Јелена — краљица, монахиња, светитељка: тематски зборник радова посвећених краљици Јелени*, ур. Катарина Митровић, 65–81. [Брвеник]: Манастир Градац, 2015.
- Митровић, Катарина. „Сукоб барског архиепископа и которског епископа око јурисдикције над католичким парохијама у средњовековној Србији“. У *Споменица академика Симе Ђирковића*, ур. Срђан Рудић, 289–306. Београд: Историјски институт, 2011.
- Острогорски, Георгије. *Историја Византије*. Београд: Мiba Books, 2017.
- Пекић, Радмилко Б. „Писани помени манастира Тврдош из XV вијека“. *Грађа о прошлости Босне*, књ. 8 (2015): 107–116.
- Пекић, Радмилко Б. „Православно свештенство Требиња у XIV и XV вијеку“. *Црквене студије*, год. XVI, бр. 16/2 (2019): 173–184.
- Петровић, Миодраг М. „Црквенодржавне идеје Светог Саве између Цариграда и Рима“, *Европа и Срби: Зборник радова са међународној научној скупи одржаној од 13. до 15. децембра 1995*, ур. Славенко Терзић, 99–114. Београд — Нови Сад: Историјски институт САНУ — Православна реч, 1996.
- Поповић, Радомир В. *Појмовник црквене историје*. Београд: Висока школа — Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, 2014.
- Пурковић, Миодраг Ал. „Авињонске папе и српске земље“. У Пурковић, Миодраг Ал. *Из српске средњовековне историје*. Библиотека „РТС / [Радио-телевизија Србије, Београд]“, Едиција RARA, књ. 10, 1–110. Београд: Радио-телевизија Србије, 2016.
- Симић, Прибислав. *Црквена уметност: преглед развоја традиционалности и живописа*. Фоча: Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, 2007.
- Слијепчевић, Ђоко. *Историја Српске Православне Цркве, књ. 1: Од покрштавања Срба до краја XVIII века*. Београд: Catena mundi, 2018.
- Срејовић, Драгослав и остали. *Историја српског народа, књ. I: Од најстаријих времена до Маричке битке (1371)*. Београд: Српска књижевна задруга, 1981.
- Стевовић, Иван. „Византијске и романо-готичке концепције у српској архитектури и скулптури XIV столећа (до 1371. године)“. У *Византијско наслеђе и српска уметност II: Сакрална уметност српских земаља у средњем веку*, ур. Драган Војводић и Даница Поповић, 317–330. Београд: Службени гласник, 2016.

- Стојковски, Борис. „Римокатоличка рецепција и житије Стефана Првовенчаног — Светог Симона. Историја, култ, прозелитизам“. У *Српска краљевства у средњем веку: Зборник радова са међународној научној скупи одржаној од 15. до 17. септембра 2017. у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног)*, ур. Синиша Мишић, 199–214. Краљево: Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу — Град Краљево, 2017.
- Стојковски, Борис. „Слика римокатолика у делу Данила II“. *Црквене студије*, год XVI, бр. 16/2 (2019): 545–558.
- Суботић, Гојко и Максимовић Љубомир. „Свети Сава и подизање Милешеве“. У *Византијски свет на Балкану*, књ. I, ур. Бојана Крсмановић, Љубомир Максимовић и Радивој Радић, 97–106. Београд, 2012.
- Тарнанидис, Јоанис. „Аутокефалија Српске и Бугарске Цркве у плановима цара Михаила VIII Палеолога и унионистички сабор у Лиону“. У *Међународни научни симпозијум: 950 година од Великог раскола (1054) и 800 година од пада Цариграда у руке кршћана (1204)*, 18–19. новембар 2004, ур. Радомир Поповић и Давид Перовић, 101–111. Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 2004.
- Тошић, Буро. *Требињска област у средњем вијеку*. Београд: Историјски институт САНУ, 1998.
- Бирковић, Сима М. и остали. *Историја Црне Горе: књ. II, том 1*. Титоград: Редакција за историју Црне Горе, 1970.
- Цвитковац, Немања П. „Архиепископ Данило II, ‘хришћанска вера’ и фрањевци“, *Башићина*, св. 44 (2018): 121–138.
- Чанак-Медић, Милка. „Которска катедрала Светог Трипуна као инспирација немара и скулптора рашких храмова“. *Зборник радова Византолошког института* XLIV/1 (2007): 245–256.
- Чанак-Медић, Милка. „Рашко градитељство и скулптура у XIII веку“. У *Византијско наслеђе и српска уметност II: Сакрална уметност српских земаља у средњем веку*, ур. Драган Војводић и Даница Поповић, 233–248. Београд: Службени гласник, 2016.
- Puljić, Ivica. „Sedam stoljeća otoka Mrkana u naslovu trebinjskih biskupa“. *Hercegovina: časopis za kulturno i povijesno naslijeđe*, vol. XXVI, no. 1 (2015): 89–114.
- Thomson, Kathryn B. “The Development of the Medieval English Coronation: from Edgar to Edward II.” Bachelor’s Thesis, College of Liberal Arts and Sciences University of Illinois, 1987.
- Woolley, Reginald Maxwell. *Coronation Rites*. Cambridge: Cambridge University Press, 1915.

Примљено: 20. 5. 2021.

Исправљено: 14. 9. 2022.

Одобрено: 10. 11. 2022.

THE RELATIONS OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH AND THE SERBIAN CHURCH DURING THE NEMANJIĆ DYNASTY PERIOD (1219–1371)

Nikola Ilić

Diocese of Kruševac, Kruševac

Summary: This paper presents the history of the relations of the Roman Catholic Church and local Serbian Orthodox Church on the territory of the Serbian state since the formation of the Serbian Church (1219) until the end of the rule of Nemanjić Dynasty (1371). The jurisdiction of the Serbian Church partly extended onto the lands previously under the Roman Catholic jurisdiction. The paper also deals with Eastern influences on the Roman Catholic clergy in the Nemanjić state. The Roman Catholic clergy in Serbian lands held some Eastern Orthodox traditions, such as growing beard and getting married, even before Serbian Church was formed. On the other hand, Serbian Church was careful not to let any of the Western dogmatic and liturgical stances seep into its people. However, there is one part of Serbian ecclesiastical life where the Roman Catholic Church had strong influence — the ecclesiastical art, especially architecture. With all this in mind, we can safely conclude that in the Nemanjić Dynasty period the Roman Catholic Church lost its grip on the western Serbian lands, and the Serbian Church asserted itself as a dominant Church in Medieval Serbia.

Key words: Medieval Serbia, Serbian Orthodox Church, Roman Catholic Church, Nemanjić Dynasty.